

Ugrin és kiknek családjában az Ugrin név még azonkívül is gyakran van képviselve, 1448-ban „Wgron de Torwe“ családi névvel élnek. 2. A Csák nb. Ugrin utódainak a sopronmegyei Kisfaludiak családjában 1400-ban Ugron nevű tagját találjuk és a család ezen ága az „Ugron“ nevet használja. 3. A Hontpázmán nb. Bényi család egyik tagja már 1275 körül „Ugrun“-nak neveztetik.* E név legrégebb alakja: *Vguranus* (1111), utána jön *Hugrinus* (a mint a Csák nb. Ugrin kir. kancellárt a XIII. század első harmadában nevezik). Legfontosabb azonban tárgyunkra nézve a következő két adat:

1. A Csák nb. Kisfaludiak őse, kit az okiratok kivétel nélkül „frater Ugrini“-nak neveznek, egy IV. Bélától 1238-ban kiállított okiratban, hogy a nevet latinul kifejezzék, „Nicolaus comes frater *Vgolini*“ néven szerepel.** 2. Az ugyanazon nb. Pósa fia Ugront egyik pápai okirat 1290-ben „nobili viro *Hugunino*“-nak nevezi.***

Ugo, Ugolinus, Huguninus (éppen úgy, mint Ugolottus, Ugolus stb.) nem egyéb, mint a *Hugó* név változata. A Hugó alakot azonban legrégebb okirataink alig használták, mert az Ugolinus-t elfogadva, ebből a magyaros Ugron-t gyártották. DR WERTNER MÓR.

Nemti, Nempti. Ismeretes, hogy hazánkban sok olyan helynév van, mely a Magyarországon vagy körületén lakó népek valamelyikének nevéből az *-i* képző hozzáfűggesztésével keletkezett. Ilyenek a Helységnévtár szerint most, és ilyenek voltak Wenzel: Árp. Okm. tára szerint az Árpádházi királyok idejében és Csánki Dezső szerint a Hunyadiak korában is többfelé az országban: *Csehi, Horváti, Németi, Olaszi, Oroszi, Tóti* helységnevek. — *Lengyeli, Oláhi, Ráczi, Töröki* (legalább a Helys. névt. szerint) egyetlenegy sincs. Mi azonban most csakis a *Németi* helynév régi írásmódjával és kiejtésével akarunk foglalkozni.

Németi helynév az ország 29 megyéjében van vagy volt s 25 megyéből (még pedig valamennyi nyelvjárás-területről) vannak történeti adataink, hogy miként írták a *németi* szót egyfelől az Árpádházi, másfelől a vegyesházi királyok idejében.

Az első említést *Németi* helynévről 1086-ban találjuk, de nem így, hanem hangzó-vesztéssel és magánhangzó-rövidüléssel, *Nemti*-nek írva (Wenz. 1:33). Veszprém megyében feküdt, Herend vidékén. A Himfyek egyik őse innen írta magát 1330-ban: „Heym, filius Heym de *Nemty*“. 1353-ban már Heymházának is nevezik: „*Nempty* sive Heymhaza“; „Possessio *Nemty* alio nomine Hemháza“. A második adat 1211-ből való: *Nemteh* a Dunamelléken (vö. NyK. 34:410); a harmadik 1227-ből: Christophorus de *Nemti* (OkI Sz.). A *p* betű betoldásával (l. MNy. 69. l. Melich János fejtegetését), *Nempty*-nek írva, legelőször 1268-ban találom Bihar megyéből (Wenz. 8:198). Ezután szakadatlan sorban következnek a XIII. századi adatok Baranyából, Barsból, Biharból, Borsodból, Hontból, Pilisből, Ungból, Szatmárból, Somogyból, Zólyomból. Valami harmincz e századbéli oklevélben van szó *Németi*-ről, de mindig *Nemty*- vagy

* Hazai Okmánytár VI. 213.

** Wenzel VII. 60.

*** Wenzel IV. 376.

Nempty-nek írják és csak egyetlenegyszer van (1283-ból) *Nympty*-nek írva. Az Árpád- és Anjou-korban élt *Németi*-nemzetség nevét is mindig *Nemty*-nek, *Nempty*-nek, *Nemphy*-nek írták (vö. Karácsonyi: M. nemz. 2:397). A teljes három szótagú alak e században nem fordul elő egyszer sem, vagyis az *-i* képző hozzájárulása az alapszó második tagjában mindig hangzó-vesztést hozott létre. De nemcsak írták, hanem valóban *Nemti*-nek és *Nempti*-nek ejtették is. Hiszen még a legközelebbi időkből, sőt a jelenből is vannak adataink, hogy némely vidéken a közelmúltban így ejtették, vagy így ejtük ma is. Kassai (3:431) írja, hogy az abauji *Tornyos-Németit* és *Hidas-Németit* a köznép „accentu omisso et cum P epentetico“ *Tornyos-Nempti*-nek és *Hidas-Nempti*-nek ejti. Az alsó-lindvai Bánffyak ősi uradalmát Zala megyében, saját hallásom szerint, még 1858-ban *Nempti*-nek is nevezték, noha a köznép, valószínűleg a szomszédos *Lendva* kiejtésének hasonlósága miatt, többnyire *Lenti*-nek ejtette s azóta hivatalosan is az utóbbi névre keresztelték. Fényesnél 1841-ben (Magy. orsz. állap. 1:488) *Lenthi* vagy *Nempthi*. A Helységnévtár még ma is ismer egy *Nemptit* Zemplénben és három *Nemtit* Nógrádban.

A *Németi* nevű helységek legtöbbször még a vegyesházi királyok korában is rendszeresen *Nemti*- vagy *Nempti*-nek írták ugyan, de időjárástával a mai három szótagú alakhoz való átmenetek példái mind gyakrabban jelentkeznek. A *Nemiti*, *Nemeti*, *Nemuti*, *Nimiti* alakok országszerte mind közönségesebbek lesznek, úgy, hogy egész maig végre is csak az a néhány helynév tartotta meg az ősi alakot, melyeket fentebb már elsoroltam.

A *p* betűnek az *m* és egy rákövetkező mássalhangzó betű közé beékelődésére például szolgál még a *Semsey*-család egyik őse is, kinek nevét 1420-ban „Stephanus, filius Joannis de *Sempse*“-nek írták (Fejér, Cod. dipl. X. 6:293). Molnár Albert *Szenczinek* nevezte magát; e pozsonymegyei város neve ma (és ugyanígy régebben is sokszor) *Szempecz*.

SZILY KÁLMÁN.

TÁJSZÓK GYŰJTEMÉNYE.

A *ki bírja*, (az) *marja*. Ezt a mondást csak így ismerik gyűjteményeink s szótáraink, pedig a nép másformán is él vele, pl. „A *mint bírom*, úgy *marom*“ vagy „A *míg bírom*, *marom*.“

A *rövidebbet húzni*. Germanismus volna (den Kürzeren ziehen), de nem az, mert a sorsolás, sorshúzás szülte természetesen. Úgy látszik, újabb időben keletkezett, legalább a NySz. nem tud róla, s még Márton is evvel értelmetti a németet: „meggyőzteni“. Erdélyinél így fordul elő: „rövidebbet húzott“, „rövidebb szakadt neki“. A nép sűrűn él vele átv. értelemben is, s nemcsak a szokott formában. Merényinél: „Ha azt mondják: „dikhecz“, már akkor szaladj, mert jót nem állok érte, hogy a *kisebbiket* nem *húzd*“ = meg nem járod, pörül nem jársz. „Akkor is én *húztam a kurtábbikat*“ (nép) = én lettem a vesztes, a káros. SimB.-nál ez: „den Kürzeren ziehen“ így is van magyarítva: „rosszabbul jár“ — hibásan, mert itt a comparativus meghamisítja a szólást.

Dobfakadva = mérgesen, felpattanva, felhörkenve. A MTsz. ezeket az alakokat közli: „döb befakadva“ „dogvafakadva (g?)“ és utal a NySz.-ra, a hol ezeket találjuk: „*dobja* fakadva“, „*dobjok* fakadva“. Itt világos a *dob* = Trom-